

УДК 65.012

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ**Шикова Л.В.**, к.е.н., ст. викладач ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь**Шикова Л. В. Теоретичні аспекти управління інтелектуальною власністю на підприємстві.**

В статті розглядаються різні визначення науковцями сутності поняття «управління інтелектуальною власністю». Розкрито основні складові управління інтелектуальною власністю, а саме: розвиток інтелектуальної власності, що включає планування та реалізацію, сприятливе середовище та мотивацію працівників; аналіз ринку, який складається з можливостей, конкурентів та порушників (наприклад патентних прав); захист прав інтелектуальної власності, охоплюючи правовий захист, комерційні таємниці та дисциплінарні стягнення; обмін інтелектуальною власністю, що включає купівлю, продаж, трансфер технологій та спільні науково дослідницькі та дослідницько-конструкторські роботи. Розкрито основні завдання управління інтелектуальною власністю. Перераховано основні фактори системи управління інтелектуальною власністю. Визначено особливості функцій управління інтелектуальною власністю. В роботі представлено принципи, які необхідно враховувати при управлінні інтелектуальною власністю. Наведено спрощену схему здійснення менеджменту інтелектуальної власності на підприємстві, яка виражається у: розвитку інтелектуальної власності, аналізі ринку інтелектуальної власності, захисті прав інтелектуальної власності, обміні інтелектуальною власністю; а також проаналізовано систему корпоративного управління промисловою власністю з урахуванням використання інтелектуальної власності. Визначено значення аналізування управління у виборі стратегії управління об'єктом інтелектуальної власності на підприємстві.

Shykova L. Of theoretical of aspects of intellectual property management are on an enterprise.

In the article different determinations are examined by the scientists of essence of concept «intellectual property management». Basic component intellectual property managements are exposed, namely: development of intellectual property, that includes planning and realization, favorable environment and motivation of workers; market analysis, that consists of possibilities, competitors and violators(for example patent rights); protection of intellectual ownership rights, embracing legal defense, commercial secrets and disciplinary penalties; exchange intellectual property, that includes a purchase, sale, transfer of technologies and joint scientifically research and research - designer works. The basic tasks of intellectual property management are exposed. The basic factors of control system by intellectual property are enumerated. The features of functions of intellectual property management are certain. Principles that must be taken into account at an intellectual property management are in - process presented. The simplified chart over of realization of management of intellectual property on an enterprise, that is expressed in, is brought: development of intellectual property, market of intellectual property analysis, protection of intellectual ownership rights, exchange intellectual property; and also the system of corporate industrial property management is analyses taking into account the use of intellectual property. The value of analysis of management is certain in the choice of strategy of management of intellectual property an object on an enterprise.

Шикова Л. В. Теоретические аспекты управления интеллектуальной собственностью на предприятии.

В статье рассматриваются разные определения учеными сущности понятия «управление интеллектуальной собственностью». Раскрыты основные составные управления интеллектуальной собственностью, а именно: развитие интеллектуальной собственности, которая включает планирование и реализацию, благоприятную среду и мотивацию работников; анализ рынка, который состоит из возможностей, конкурентов и нарушителей (например, патентных прав); защита прав интеллектуальной собственности, охватывая правовую защиту, коммерческие тайны и дисциплинарные взыскания; обмен интеллектуальной собственностью, которая включает покупку, продажу, трансферт технологий и совместные научно исследовательские и конструкторские работы. Раскрыты основные задания управления интеллектуальной собственностью. Перечислены основные факторы системы управления интеллектуальной собственностью. Определены особенности функций управления интеллектуальной собственностью. В работе представлены принципы, которые необходимо учитывать при управлении интеллектуальной собственностью. Приведена упрощенная схема осуществления менеджмента интеллектуальной собственности на предприятии, которая выражается в: развитии интеллектуальной собственности, анализе рынка интеллектуальной собственности, защите прав интеллектуальной собственности, обмене интеллектуальной собственностью; а также проанализирована система корпоративного управления промышленной собственностью с учетом использования интеллектуальной собственности. Определено значение анализа управления в выборе стратегии управления объектом интеллектуальной собственности на предприятии.

Постановка проблеми. Відносно новий для України термін «інтелектуальна власність» впевнено входить в мову все більшого числа підприємців, бізнесменів, менеджерів. В даний час власники інтелектуальної власності визначають формування нового устрою світу, тому що знання або інтелектуальна власність та її експлуатація бізнесом з метою здобування прибутку є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності і економічного зростання.

Інтелектуальна власність належить до нематеріальних активів, що мають управлятися подібно до будь-яких інших активів, щоб максимізувати дохідність капіталу, представленого таким активом. [1]. Тому формування ефективної системи управління інтелектуальною власністю є найважливішим чинником успішної діяльності підприємства.

Аналіз досліджень та публікацій. Значний теоретичний внесок у вивчення питань управління інтелектуальною власністю на підприємстві зробили праці таких науковців як: С. Ю. Поляков, А.І. Куртов, О.Б. Нікітюк, Г.А.Зміївський [1]; Т.В.Павленко [2]; Л.Б. Пижова, О.І. Савченко, К.Р. Чуксіна [3]; В.В. Вірченко [4]; О.В. Кам'янська, О.В. Крупка [5]; В.В. Ярмаш [6]; К.І. Дмитрів [7]

Метою статті є вивчення особливостей теоретичних аспектів управління інтелектуальною власністю на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з достатньо новим використанням поняття «інтелектуальна власність» (ІВ) система її управління є недостатньо вивченою. Так у вітчизняній літературі можна зустріти не багато визначень поняття «управління інтелектуальною власністю або капіталом». В свою чергу, Цибульов П.М. визначає, що управління інтелектуальною власністю (УІВ) – це діяльність, спрямована на отримання кінцевого результату – прибутку або іншої користі в наслідок створення та використання об'єкту (об'єктів) права інтелектуальної власності у всіх галузях економіки. [2] М.В. Вачевський розглядає управління інтелектуальною власністю як сукупність соціальних, психологічних та ідеологічних заходів, цілеспрямованої дії на творчу діяльність новаторів виробництва й на виявлення резервів досягнення високих кінцевих результатів [3]. А.О. Морозов зазначає, що управління інтелектуальною власністю - це система управління інтелектуальним капіталом, тобто сукупність стратегічно узгоджених і пов'язаних між собою методів і засобів управління інтелектуальним капіталом (ІК), спрямована на збільшення вартості та результативності ІК і бізнесу в цілому [3].

Узагальнюючи всі ці поняття, можна сказати, що УІВ – це система стратегічних дій пов'язаних з об'єктами ІВ та цілеспрямована на ефективний інноваційний розвиток підприємства. Інакше кажучи це процес, що включає такі 4 основні складові:

1. Розвиток ІВ, що включає планування та реалізацію, сприятливе середовище та мотивацію працівників;
2. Аналіз ринку, який складається з можливостей, конкурентів та порушників (наприклад патентних прав);
3. Захист прав ІВ, охоплюючи правовий захист, комерційні таємниці та дисциплінарні стягнення;
4. Обмін ІВ, що включає купівлю, продаж, трансфер технологій та спільні НДДКР. [3]

Мета управління об'єктами інтелектуальної власності – збільшення їх ринкової вартості, а також підвищення прибутковості їх використання у господарській діяльності і перетворення у головну конкурентну перевагу підприємства. [4]

При цьому головними завданнями управління ІВ мають бути: систематизація та аналіз використання об'єктів ІВ (ОІВ); виявлення надлишкових та необхідних ОІВ; визначення домінуючого ОІВ; здійснення правової охорони ІВ та її комерціалізація; припинення порушень виняткових прав визначення форм та методів правової охорони ОІВ. [3]

Також слід враховувати такі головні фактори системи УІВ: маркетингова стратегія; об'єми виробництва; ємність ринків збуту існуючого і потенціального; наявність чи відсутність конкурентів галузь діяльності. [3]

Акцент на виділення окремих функцій менеджменту при здійсненні управління інтелектуальною творчістю на підприємстві здійснив М.В. Вачевський [5]. У роботах інших українських та російських вчених такого підходу не зустрічалося. Короткий зміст кожної функції наведений нижче.

1. Функція планування. Це основна функція управління ІВ, суть якої полягає в налагодженні складної і розгалуженої системи відносин, що охоплює фактори розвитку інтелектуальної творчості і впровадження нових розробок, правової охорони, контролю і обліку кінцевих результатів.

2. Функція організації ІВ. Полягає у визначенні послідовності і координації дій, необхідних для прогнозування розвитку галузей виробництва на основі створення винаходів і промислових зразків. Чим складніша система, тим більше вона вимагає відповідної організації, яка б задовольняла вимоги спеціалізації, концентрації, сучасної техніки і технології виробництва, пропорційного розвитку різних сторін об'єкта (технічної, виробничої, економічної, фінансової) при оптимальних трудових, грошових і матеріальних витратах.

3. Функція регулювання зводиться до забезпечення розвитку ІВ згідно з розробленими програмами, а також усунення відхилень, що виникають у процесі створення, розробки, впровадження і використання у виробництві науково-технічних досягнень.

4. Функція впровадження – процес планового переведення об'єкта (техніки, технології, системи управління, окремого процесу або його елемента) з існуючого стану в новий, передбачений проектом.

5. Функція правової охорони. Відповідно дана функція передбачає здійснення різних видів правовідносин для забезпечення захисту прав на ОПІВ згідно чинного законодавства.

6. Функція контролю полягає у спостереженні за процесом розвитку системи ІВ, виявленні відхилень і пошуку можливості їх усунення.

7. Функція обліку покликана забезпечити збір і систематизацію інформації про динаміку, стан і тенденції розвитку інтелектуальної власності в галузях народного господарства, до яких причетна діяльність підприємства.

В українській літературі зустрічається 10 принципів, які необхідно враховувати при управлінні інтелектуальною власністю: [5]

1) Усвідомлювати роль ІВ. При цьому керівник повинен відрізняти корисну для бізнесу інтелектуальну власність від непотрібної.

2) Робити ІВ частиною стратегічного бізнес-планування. Необхідно ще на початку діяльності визначитись з необхідними об'єктами права ІВ, що допоможуть забезпечити конкурентоспроможність товарів або послуг.

3) Виявляти власні ОПІВ. Керівництво організації повинно мати правильне та всеохоплююче уявлення про ІВ у своєму бізнесі, пов'язані з нею юридичні права та їх використання.

4) Збирати інформацію про конкурентну ІВ. Необхідно здійснювати оцінку потенційних можливостей інтелектуального капіталу та пов'язаних з ними стратегій діяльності наявних конкурентів на регулярній основі.

5) Ідентифікувати потрібну ІВ. На етапі створення товару треба визначати, які ОПІВ забезпечать його конкурентоспроможність.

6) Створювати або купувати права на потрібні ОПІВ. Підприємству треба вирішити, де взяти необхідні об'єкти права ІВ: створити їх власними силами (за замовленням) або придбати, наприклад, за ліцензійним договором.

7) Оцінювати економічну ефективність наявної ІВ. Така оцінка дозволить досягти багатьох цілей: дізнатися про витрати на створення, набуття правової охорони та підтримання чинності прав на ОПІВ; оцінити розмір грошових потоків, які ОПІВ здатні генерувати при їх використанні у виробництві; визначити ціну, за якою можна уступити права на ОПІВ і т.д.

8) Враховувати податок на ІВ. Процедура управління інтелектуальним капіталом слід здійснювати з належним консультуванням стосовно бухгалтерського обліку та оподаткування.

9) Бути готовими захищати права на свою ІВ. Управління ІВ обов'язково має передбачати правила поведінки стосовно відносин з порушниками прав та план витрат на розв'язання спорів щодо ОПІВ.

10) Вимірювати ефективність управління ІВ.

На нашу думку, дотримання цих принципів є обов'язковим задля досягнення успішності в управлінні інтелектуальною власністю підприємства.

Вивчення питань управління інтелектуальною власністю підприємства зарубіжними вченими є більш глибоким, тому як на проблеми управління інтелектуальною власністю вони звернули увагу значно раніше. Так на рис. 1 представлено спрощену схему здійснення менеджменту інтелектуальної власності на підприємстві.

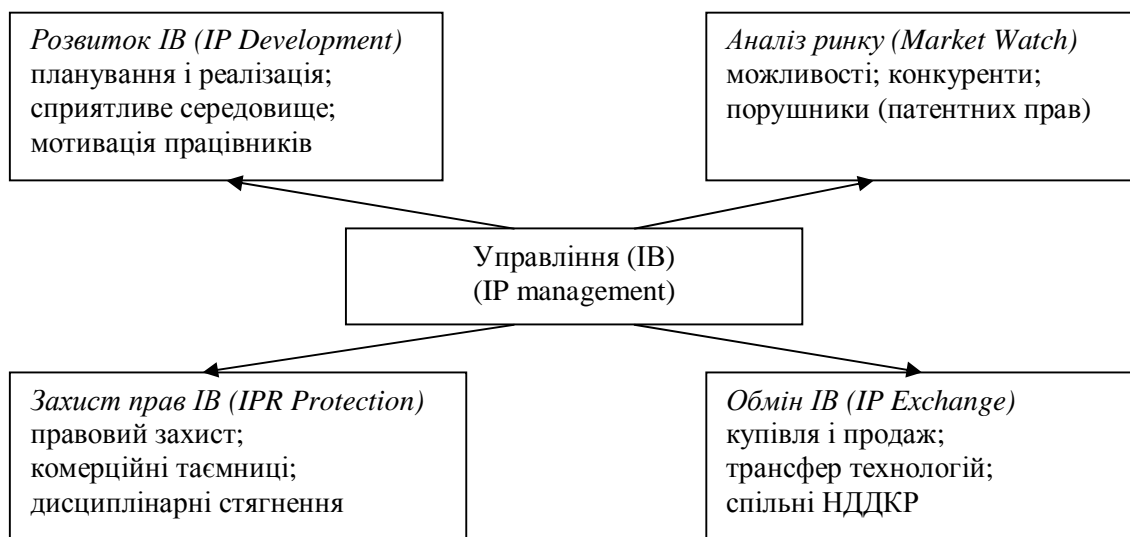

Рисунок 1. - Управління інтелектуальною власністю на підприємстві [4]

Системою управління інтелектуальною власністю підприємства є сукупність взаємопов'язаних елементів, що спрямовані на досягнення мети підприємства (максимізацію прибутку, зайняття та розширення певного сегменту ринку, підвищення ринкової вартості

компанії) за рахунок створення та ефективного використання результатів науково-технічної творчості, найповнішої реалізації інтелектуального потенціалу працівників підприємства. [2]

Для порівняння розглянемо управління промисловою власністю запропоновану систему корпоративного управління промисловою власністю О.Д. Святотського [6]

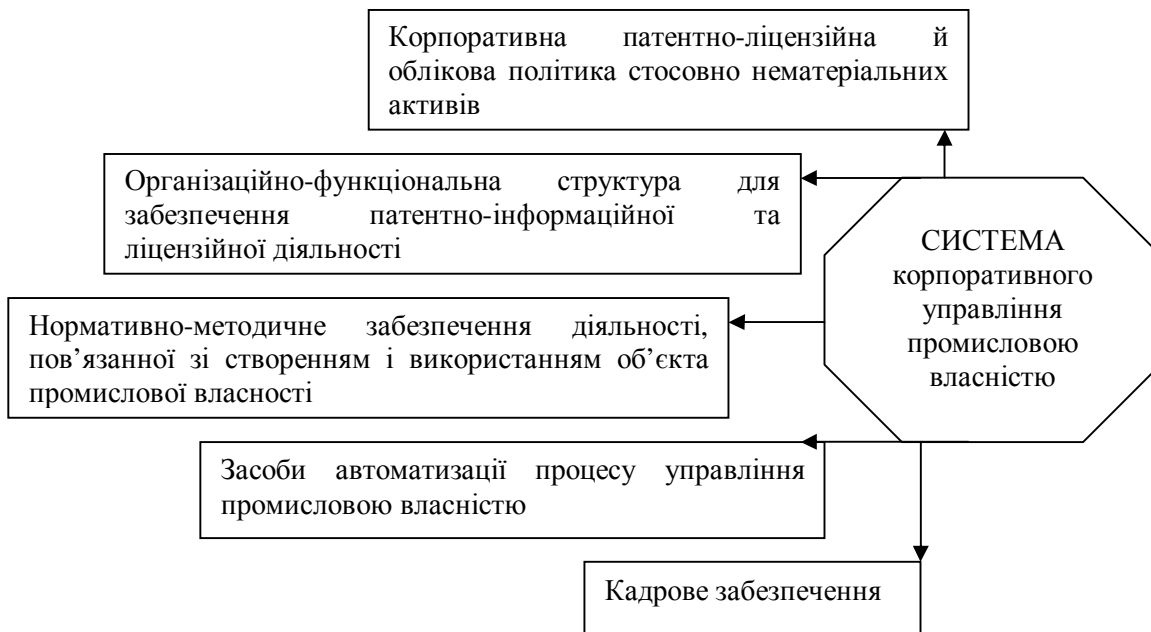

Рисунок 2. - Система корпоративного управління промисловою власністю [4]

Автор даної системи стверджує, що без визначеної та зафіксованої у нормативно-методичній документації патентно-ліцензійної політики компанії не може бути створено корпоративної системи управління промисловою власністю. При цьому саме розробка документації становить найбільші труднощі при створенні цієї системи. Це пов'язано з тим, що здебільшого в компаніях дотепер не налагоджено відповідних відносин щодо результатів інтелектуальної діяльності; як правило, відсутнє патентно-інформаційне забезпечення договорів НДДКР; мізерна кількість поданих заявок на ОПВ. Розробку корпоративної патентно-ліцензійної політики реально можна розпочати лише після створення підвалин системи корпоративного управління промисловою власністю, а саме: формування бази даних результатів інтелектуальної діяльності, які належать і використовуються підприємствами компанії; розробки і затвердження основних нормативно-методичних документів; створення й упровадження технічних засобів, які забезпечують діяльність з управління промисловою власністю; розробки облікової політики стосовно нематеріальних активів.

Організаційно-функціональна структура управління промисловою власністю має бути максимально адаптованою до наявної структури управління компанією [6].

Вибір того чи іншого способу управління ОІВ залежить від багатьох факторів, але безпосередній вплив на цей процес мають два чинники: середовище функціонування підприємства (зовнішнє середовище) і його потенціал (внутрішнє середовище). Потенціал підприємства являє собою сукупність необхідних для його функціонування або розвитку різних видів ресурсів; систему матеріальних та трудових факторів (умов, складових), що забезпечують досягнення мети та цілей виробництва [7]. Тобто, як правило, його узагальнюють з виробництвом та ефективністю роботи виробничих систем. Серед усіх наявних ресурсів, що визначають потенціал підприємства, при аналізуванні стратегії управління об'єктами інтелектуальної власності доцільно найбільшу увагу приділяти саме інтелектуальним. [7].

Схематично значення аналізування під час управління інтелектуальною власністю представлено на рис. 3

Таким чином, зовнішнє і внутрішнє середовища постійно взаємодіють між собою шляхом надходження інформації ззовні про необхідність того чи іншого продукту, послуги, угоди, необхідної на ринку. Підприємство, своєю чергою, реагує тим, що, використовуючи власний потенціал, намагається задовольнити попити зовнішнього середовища.

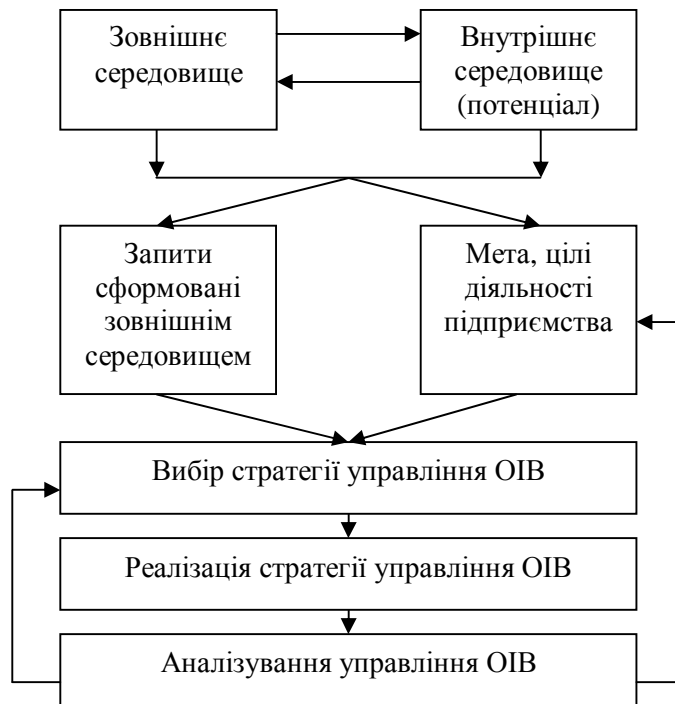

Рисунок 3. - Значення аналізування управління у виборі стратегії управління об’єктом інтелектуальної власності на підприємстві.

Висновки: В Україні термін «інтелектуальна власність» використовується нещодавно, тому багато питань стосовно управління інтелектуальною власністю остаються невирішеними. Однак багато науковці вже зробили значний внесок у вивчення системи управління інтелектуальною власністю.

Формування ефективної системи управління інтелектуальною власністю залежить від великої кількості чинників, які можна поділити на зовнішні та внутрішні і враховуючи, важливість того, чи іншого чинника для підприємства й виробляється керівництвом стратегія управління інтелектуальною власністю.

Список використаних джерел:

1. Поляков С. Ю. Деякі аспекти та принципи управління інтелектуальною власністю в Україні [Електронний ресурс] / С. Ю. Поляков, А. І. Куртов, О. Б. Нікітюк, Г. А. Зміївський // Вісник Національного технічного університету «ХПІ»: збірник наукових праць. Серія «Технічний прогрес та ефективність виробництва». – 2010. – № 60. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2010_60/index.htm.
2. Павленко Т.В. Процес управління інтелектуальною власністю підприємства [Електронний ресурс] / Т.В. Павленко // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2012. – 71. – Режим доступу: <http://economy.kpi.ua/uk/node/373>
3. Пижова Л.Б. Визначення механізмів управління інтелектуальною власністю на підприємстві / Л.Б. Пижова; О.І. Савченко, К.Р. Чуксіна // Вісник НТУ «ХПІ» Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2010. – С. 133-138.

4. Вірченко В.В. Зміст та особливості управління об'єктами інтелектуальної власності на підприємстві / В.В. Вірченко // Теоретичні та практичні питання економіки. – Вип. 27. – Т. 1. – С. 225-236.
5. Кам'янська О.В. Підходи до управління інтелектуальною власністю на підприємстві / О.В. Кам'янська, О.В. Крупка. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/pspe/2009_1/Krupka_Kamyanska_109.htm
6. Ярмош В.В. Удосконалення системи управління інтелектуальною власністю / В.В. Ярмош // Економіка промисловості. — 2010. — № 1. — С. 96-101.
7. Дмитрів К.І. Аналізування управління об'єктами інтелектуальної власності машинобудівних підприємств / К.І. Дмитрів // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2010. - № 682. – С. 54-58.

Ключові слова: управління інтелектуальною власністю, об'єкти інтелектуальної власності, менеджмент інтелектуальної власності, корпоративне управління, стратегія управління.

Ключевые слова: управление интеллектуальной собственностью, объекты интеллектуальной собственности, менеджмент интеллектуальной собственности, корпоративное управление, стратегия управления.

Keywords: management by intellectual property, objects of intellectual property, management of intellectual property, corporate management, management strategy.

УДК 378.2

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО УПРАВЛЕНИЮ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТЬЮ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Погорелая М.А., аспирант кафедры интеллектуальной собственности, Национальная металлургическая академия Украины, г. Днепропетровск

Погорелая М. А. Проблемные вопросы подготовки специалистов по управлению интеллектуальной собственностью на современном этапе инновационного развития экономики Украины.

В статье рассмотрены особенности подготовки специалистов в сфере интеллектуальной собственности. Отмечено, что на современном этапе инновационного развития экономики Украины государству нужны специалисты, способные на высоком профессиональном уровне решать возникающие задачи в сфере создания и использования инновационных продуктов на уровне объектов интеллектуальной собственности. Обосновано, что в стране ведется целенаправленная работа по развитию государственной системы подготовки кадров для профессиональной деятельности в сфере интеллектуальной собственности: разработана Концепция и принята Программа развития государственной системы правовой охраны интеллектуальной собственности, открыта учебная специальность «Интеллектуальная собственность», по которой более полутора десятка высших учебных заведений осуществляют обучение магистров и специалистов, разработаны государственные отраслевые стандарты высшего образования по подготовке кадров квалификации «Профессионал интеллектуальной собственности». Используя методологию компетентностного подхода, автор проанализировал систему подготовки будущих